

ГРОШОВО-КРЕДИТНА, ІНВЕСТИЦІЙНА ТА ІННОВАЦІЙНА ПОЛІТИКА

УДК 336.71

Н. М. Давидкова

аспірант
Класичний приватний університет

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ З ПОДАТКУ НА ПРИБУТОК НА РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ БАНКІВСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто особливості розрахунку податкового навантаження банків з податку на прибуток в Україні. Досліджено вплив зміни розміру податку на прибуток на регулювання вітчизняного ринку банківських послуг.

Ключові слова: ринок банківських послуг, податкове навантаження, податок з прибутку, регулювання, активи, ставка податку, вплив.

I. Вступ

Розвиток банківської системи є одним із головних факторів розвитку національної економіки. Складні умови сучасності особливо акцентують увагу на розвитку ринку банківських послуг, оскільки саме зазначений ринок може стати потужним механізмом стимулювання розширеного відтворення та забезпечення соціально-економічної стабільності. Однак для цього необхідно впровадження в країні ефективної податкової політики як засобу регулювання ринку банківських послуг в Україні. Показником ефективності та якості податкової політики можна вважати розмір податкового навантаження. Так, оптимально побудована податкова система повинна не тільки забезпечувати фінансовими ресурсами потреби держави, а й не знижувати стимули банку до пошуку шляхів підвищення ефективності та прибутковості своєї діяльності. Комерційні банки є платниками податку на прибуток нарівні з іншими підприємствами та організаціями України, також зазначений податок має найбільшу питому вагу у величині податкових платежів, що здійснюють банки. Як наслідок, постає необхідність визначення впливу податкового навантаження з податку на прибуток на регулювання ринку банківських послуг в Україні.

Питанням дослідження впливу податкового навантаження на економічну активність суб'єктів господарювання присвячено праці вітчизняних та зарубіжних учених, зокрема, таких як Е. Селігман, К. Брауер, П. Гензель, П. Мікеладзе, А. Соколов, К. Шмельов.

Теоретичні основи сучасних наукових підходів до визначення оцінки податкового

навантаження в Україні, а також причин та наслідків його нерівномірного розподілу між суб'єктами господарювання закладені в працях вітчизняних економістів: В. Андрущенко, Т. Єфименко, В. Вишневського, І. Луніної, А. Соколовської, В. Федосова, Л. Шаблістої та ін. Однак, незважаючи на дискусійний характер, дослідження впливу податкового навантаження з податку на прибуток на регулювання ринку банківських послуг в Україні майже відсутні.

II. Постановка завдання

Метою статті є визначення рівня податкового навантаження з податку на прибуток українських банків та його впливу на регулювання вітчизняного ринку банківських послуг.

III. Результати

Формування відповідного рівня податкового навантаження – це одна з найбільш дискусійних проблем у теорії та практиці вдосконалення системи оподаткування. Що стосується податкового навантаження ринку банківських послуг, то тут доцільно розглянути податкове навантаження банківських установ з податку на прибуток. Зазначений податок посідає особливе місце в податковому регулюванні банківської діяльності. Він має найбільшу питому вагу у величині податкових платежів, що здійснюють банки, і є другим за значущістю податком, який формує бюджет.

Оскільки основною метою діяльності банків є отримання прибутку, то комерційні банки є платниками податку на прибуток нарівні з іншими підприємствами та організаціями України [8], у свою чергу, ставка податку на прибуток банків не відрізняється від ставки податку на прибуток підприємств, і з 1 квітня 2011 р. становила 23%, з 1 січня 2012 р. – 21%, з 1 січня 2013 р. – 19%, і за-

плановано її поступове зниження на 1% кожного року до 2016 р. [5].

Об'єктом оподаткування є прибуток із джерелом походження з України та за її межами, який визначається шляхом зменшення суми доходів звітного періоду на собівартість реалізованих товарів, виконаних робіт, наданих послуг та суму інших витрат звітного податкового періоду. Розрахунок об'єкта оподаткування банківських установ має свою специфіку, що зумовлено особливостями діяльності банків. Крім того, на практиці податок на прибуток фактично стягується не з реального фінансового результату банку, а з певного умовного показника, який розраховується за методикою, визначеною Податковим кодексом України [5].

Доходи, що враховуються при обчисленні об'єкта оподаткування банківських установ, визначені п. 135.4.2, п. 135.4, ст. 135 ПК України і включають усі доходи, які було отримано від надання банківських послуг [5]:

- процентні доходи за кредитно-депозитними операціями (в тому числі за кореспондентськими рахунками) та цінними паперами, придбаними банком;
- комісійні доходи, в тому числі за кредитно-депозитними операціями, наданими гарантіями, розрахунково-касовим обслуговуванням, інкасацією та перевезенням цінностей, операціями з цінними паперами, операціями на валютному ринку, операціями з довірчого управління;
- прибуток від операцій з торгівлі цінними паперами;
- прибуток від операцій з купівлі/продажу іноземної валюти та банківських металів;
- позитивне значення курсових різниць;
- надлишкові суми страхового резерву, що підлягають включенню до доходу;
- доходи від відступлення права вимоги боргу третьої особи або виконання вимоги боржником (факторингу);
- дохід, пов'язаний з реалізацією заставленого майна;
- інші доходи, прямо пов'язані зі здійсненням банківських операцій та наданням банківських послуг;
- інші доходи, передбачені цим розділом [5].

В українській фіскальній практиці термін “податкове навантаження” відсутній, так, згідно із наказом Державної податкової адміністрації України від 23 серпня 2011 р. № 495, поняття “податкове навантаження” змінено на “податкову віддачу”, зміст цих двох понять є ідентичним [4]. Положення зазначеного документа містять формулу, за якою визначається податкова віддача з податку на прибуток підприємств як один із критеріїв відбору суб'єктів господарювання до включення у план-графік проведення документальних планових перевірок:

$$ПВБ = \frac{НСПП}{ВД} \times 100\%, \quad (1)$$

де ПВБ – податкова віддача (податкове навантаження) банку;

НСПП – нарахована сума податку на прибуток банку (рядок 12 декларації з податку на прибуток банку);

ВД – валовий дохід (рядок 03 декларації з податку на прибуток банку).

Проте нині згаданий наказ є скасованим. На сьогодні акти законодавства з питань оподаткування не містять формулу розрахунку і визначення терміна “податкова віддача” або “податкове навантаження”.

Зазначений підхід до визначення податкового навантаження мав певні недоліки, так, вітчизняні банки здійснюють обов'язкові відрахування, до яких слід віднести: єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, збір за провадження деяких видів підприємницької діяльності, державне мито, збір на обов'язкове державне пенсійне страхування по операціях з іноземною валютою, відрахування за невиконання нормативів створення робочих місць для працевлаштування інвалідів тощо. Показник валового доходу банку, який використовується при розрахунку податкового навантаження банку з податку на прибуток, включає всі ці майбутні платежі, що необґрунтовано зменшує оцінку рівня податкового навантаження банку з податку на прибуток.

При розрахунку показника податкового навантаження з податку на прибуток необхідно визначити, яка частина створеної банком або банківською системою доданої вартості припадає на сплату податків та використовується для підрахунку податкового тиску на конкретний банк або групу банків. А тому при оцінці рівня податкового навантаження банківської установи або групи банків доцільно керуватися такою формулою:

$$ПВБ = \frac{НСПП}{ЧП} \times 100\%, \quad (2)$$

де ПВБ – податкова віддача (податкове навантаження) банку;

НСПП – нарахована сума податку на прибуток банку;

ЧП – чистий прибуток банку.

Користуючись вищенаведеною модифікованою формулою податкового навантаження банку, розрахуємо рівень податкового навантаження з податку на прибуток для груп банків, які згруповані за розмірами активів за методикою НБУ (табл. 1). Для цього розрахуємо податкове навантаження з податку на прибуток за даними річної фінансової звітності для всіх банків з груп “Найбільші банки”, “Великі банки” та “Середні банки”, а також, для 20 найбільших банків із

групи “Малі банки”. Показник податкового навантаження з податку на прибуток для окремої групи банківських установ розраховуємо таким чином:

$$\text{ПН}(\Gamma) = \frac{\sum_{i=1}^n \text{ПВБ}_i}{n}, \quad (3)$$

де ПН(Г) – податкове навантаження групи банків;

n – кількість банків у групі.

Інформація, наведена в табл. 1, вказує на тенденції зміни показників податкового навантаження з податку на прибуток для різних груп банків протягом аналізованого періоду. Так, очевидно, що групи “Середні банки” та “Малі банки” мають більший рівень податкового навантаження з податку на прибуток, однак при цьому їх частка на ринку банківських послуг становить усього 10–15%, за різними оцінками [6], що вказує на специфічність діяльності цих груп банків.

Таблиця 1

Динаміка показників податкового навантаження з податку на прибуток банків України протягом 2010–2013 рр., од.*

Група банків	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Найбільші банки	45,91	9,09	8,55	10,22	22,79	24,8
Великі банки	48,1	18,4	6,1	16,4	21,12	22,8
Середні банки	54,6	21,4	32,27	25,6	25,5	25,2
Малі банки	60,13	25,6	32,4	29,8	29,6	27,4

* Розраховано самостійно за даними офіційної фінансової звітності банків.

Також варто зауважити, що після зростання податкового навантаження в 2010 р. показники податкового навантаження протягом 2011–2013 рр. знизилися на 1,6% для групи “Середніх банків” та на 8,8% для групи “Малі банки”. Таке зниження податкового

навантаження протягом 2011–2013 рр. на тлі відновлення ринку банківських послуг (див. рис.) та зростання бази оподаткування пояснюється поступовим зниженням ставки податку на прибуток в Україні.

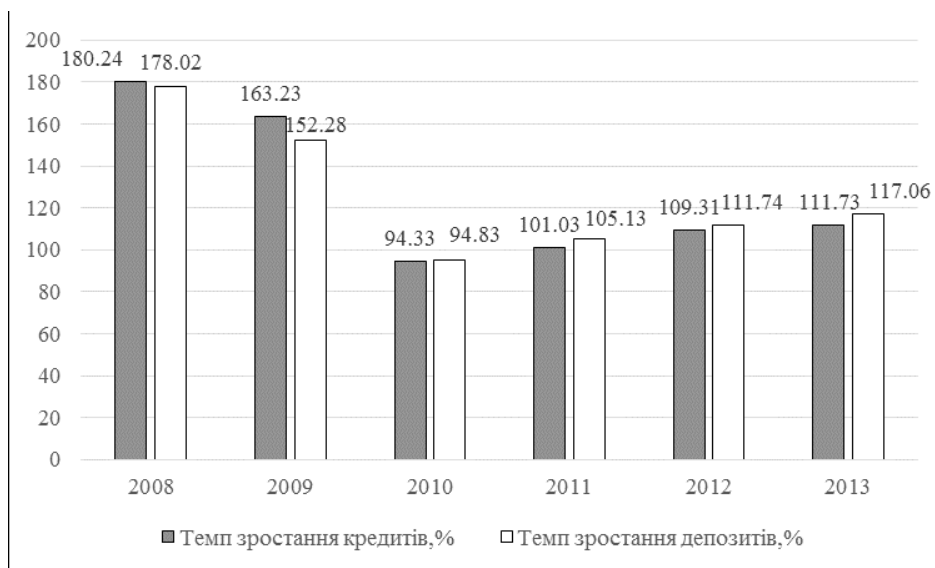

Рис. Темпи зростання кредитів та депозитів на ринку банківських послуг протягом 2008–2013 рр.

Такі групи банків, як “Великі банки” та “Найбільші банки”, мали значні показники податкового навантаження в 2008 р., однак, після фінансової кризи внаслідок занепаду ринку фінансових послуг їх показники податкового навантаження значно зменшилися.

Поступове відновлення ринку банківських послуг почалося тільки після 2011 р., як наслідок, податкові навантаження з податку на прибуток для груп банків “Великі банки” та “Найбільші банки” мають поступову тенденцію до зростання. Варто зауважити, що, на відміну від груп банків “Малі банки” та “Середні банки”, зниження ставки податку

на прибуток не призвело до зниження податкового навантаження для груп банків “Великі банки” та “Найбільші банки”.

IV. Висновки

Безумовно, зниження податкового навантаження з податку на прибуток на банки в Україні, внаслідок зміни ставки податку на прибуток, здійснювало позитивний регуляторний вплив на ринок банківських послуг. Для невеликих банків зміна ставки податку на прибуток протягом 2011–2013 рр. на 3% призвела до реального ефекту зниження податкового навантаження та стала одним із стимулів активізації на ринку банківських послуг

таких установ. Але для великих банків ефект від зниження ставки податку на прибуток був незначним, як наслідок, регуляторний вплив на ринок банківських послуг є недостатнім.

Таким чином, можна підсумувати, що на цьому етапі політика поступового зниження податку на прибуток не має достатнього регуляторного впливу на ринок банківських послуг України, що вказує на неефективність податкової політики України у сфері банківської діяльності.

Список використаної літератури

1. Аналітичний огляд банківської системи України за 2013 рік. // Національне рейтингове агентство "Рюрик" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rurik.com.ua/>.
2. Грошово-кредитна та фінансова статистика НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/>.
3. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 07.12.2000 р. № 2121-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.
4. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо складання плану-графіка проведення документальних планових перевірок суб'єктів господарювання : Наказ ДПС України від 27.06.2012 р. № 553 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua>.
5. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>.
6. Соціологічні дослідження компанії GfK Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gfk.ua/>.

Стаття надійшла до редакції 21.10.2014.

Давыдкова Н. Н. Исследование влияния налоговой нагрузки по налогу на прибыль на регулирование рынка банковских услуг в Украине

В статье рассмотрены особенности расчета налоговой нагрузки банков по налогу на прибыль в Украине. Исследовано влияние изменения размера налога на прибыль на регулирование отечественного рынка банковских услуг.

Ключевые слова: рынок банковских услуг, налоговая нагрузка, налог с прибыли, регулирование, активы, ставка налога, влияние.

Davydkova N. Study of Tax Burden Income Tax at Regulating Banking Market Ukraine

Features of calculating the tax burden banks income tax in Ukraine.

Established that the object of taxation on profits in banking institutions – is a profit sourced from Ukraine and abroad, which is determined by reducing the amount of income the reporting period the cost of goods, works, services and other expenses amount of tax reporting period. Found that the calculation of taxable banking institutions has its own specifics, due to the peculiarities of the banks (in practice, the income tax actually charged not with actual financial results of the Bank and of certain conditional index, which is calculated by the method specified tax laws).

Established that the calculation of the tax burden from income tax is necessary to determine which part created by a bank or banking system of value added taxes accounted for and used to calculate the tax burden on a particular bank or group of banks.

Key words: banking market, the tax burden, Income Tax, regulation, asset tax rate impact.